



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## **Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticum**

**Wiestner, Jacob**

**Monachii, 1706**

IV. Quomodo Judicium finiatur, aut reddatur Nullum.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62656)

pedimenti conscius ab eo extra articulum mortis petit absolutionem; cum talis peccaminosa sua petitione, indeque orta in dispositione, obicem ponat validæ administrationi Sacramenti, cit. Sanchez n. 44. & Pontius cap. 19. n. 18.

## ARTICULUS IV.

Quomodo Judicium  
finiatur aut reddatur Nul-  
lum.

## SUMMARIUM.

90. Judicij instantia inchoatur litis contestatione.
91. Finiatur lata sententia definitiva.
92. Absolutione ab observatione judicij.
93. Et, Jure Civili, plerumque lapsu biennij vel triennij.
94. Quoad acta Ordinataria judicij.
95. Non etiam quoad Probatoria.
96. Coram judice incompetente acta non probant coram competente.
97. Indicium tamen faciunt & presumptionem.
98. Acta Probatoria coram competente in alio quoque.
99. Etiam diversi ordinis judicio probant.
100. Nisi hoc agitetur inter alias personas.
101. Vel ad diversum finem tendat.
102. Quam, ut fides in Ordinario Summarij.
103. Et possessionis momentanea judicij acta faciant.
104. Quam coram arbitratore.
105. Et coram arbitro acta in judicio.
106. Quam Secularis judicij acta in Ecclesiastico judicio & vicissim faciant.

107. Instantia biennij & triennij non finiatur de Jure Canonico.
108. Etiam post Concilium Tridentinum.
109. Et spectata praxi Tribunalium.
110. Nullum fit Judicium ex defectu competentia.
111. Personarum litigantium &c.
112. Ex defectu solemnitate.
113. Et ex Judicarij Ordinis perversione.
114. Nullitates pleraque in Rota Romana.
115. Et Camera Imperiali non attenduntur.

**J**udicium, vel potius Instantia Judicii 90. inchoatur litis, inter partes litigantes, coram Judice competente facta contestatione, l. 1. junctâ Glossâ V. Judicio capto & l. Properandum 13. C. hâc Rubr. & in causis, istam non polcentibus, captâ causæ istiusque meritorum discussione: sive illo actu, qui in aliis causis primus post litem contestatam, sive immediate post hanc fieri solet; cum enim talis actus vim habeat litis contestationis, istius instar inchoabit instantiam, & judicium inter partes firmabit, Panormit. in c. Venerabilis 2. n. 22. Bartol. in l. Nulla 20. C. de Procurat. n. 3. & Maranta de Ord. Judic. p. 5. n. 44.

Legitimè inchoata Judicii Instantia finiatur sententiâ Definitivâ; hæc enim lata 91. judex officio suo est functus; ut quoad causam, super qua pronuntiavit, judex definit esse, l. Judex 55. ff. de Re judic. & sententia ipsa, si intra decendum non appellatur, transeat in rem judicatam, & mandanda sit executioni, can. Sicut 2. q. 1. c. Quoad consultationem 15. de Sent. & re jud. & Auth. Hodie C. de Appellat. Si verò appellatione ab ea interpositâ provocetur ad superiorem, coram isto super eadem causâ nova, quæ Secunda dicitur, Instantia inchoetur, c. Dilectis 55. junctâ Glossâ V. Principale, de Appellat.

D 3

Ante

92. Ante sententiam definitivam & sine ista iudicii Instantia duobus modis finitur aut perit.

Unò per sententiam Interlocutoriam, quâ litigantium alter absolvitur ab observatione iudicii: quod fieri solet, si v.g. in progressu litis appareat, libellum ineptè formatum ab actore, sicut factum est *c. Examinata* §. ubi ab actore rei vindictio proposita fuit pro restitutione rei incorporalis, scilicet juris Patronatus: & quam non à reo, sed ab ipso actore possessam, ex legitimis testimoniis depositionibus constabat; cum Rei Vindictio non à, sed adversus possessorem: & pro rebus incorporalibus non ipsa, sed actio Confessoria vel Negatoria fuisset proponenda, §. 1. *V. Neque* & §. *Equè* 2. *Instit. de Actionibus*, Panormit. in *c. cit. n. 5.* & 22. Joan. Andr. *ibid. n. 4.* In progressu, inquam; quia, si inepti libelli, ab actore propositi, vitium apparuisset, vel oppositum in principio fuisset, ante litis contestationem à iudice fuisset rejiciendus, ut *arg. c. 1. de Offic. Vicar. in 6.* in *c. Examinata cit.* notant Innocentius n. 2. & Panormit. n. 21. Simili modò, si post litem jam contestatam, reò ad præfixum terminum comparente, actor contumaciter absens causam non prosequatur, in potestate rei est, petere, ut absolvatur ab observatione iudicii: vel, si, testibus aliisque probationibus receptis, de causa liqueat, ad sententiam definitivam, pro reo vel pro actore ferendam, procedatur, ut *Tit. 14. à n. 31.* plenius trademus. Si ante litis contestationem, actore in termino peremptorio non comparente, compareat reus, & illius absentis contumaciam accuset, ab observatione iudicii latius accepti absolvitur: vi cuius absolutionis, non quidem Instantia, utpote nondum inchoata, sed citatio perimitur; ut actor perinde, ac si ipsa instantia propter ejusdem contumaciam post litis

contestationem perempta fuisset, non nisi resectis expensis audiatur, Maranta *cit. num. 49.*

Alterò modò iudicii Instantia finitur 93. & perit, si in causa Civili intra triennium: in Criminali, sive per Accusationis, sive per Inquisitionis viam procedatur, intra biennium, à litis contestatæ die computandum, non perveniatur ad sententiam definitivam, *l. Properandum cit. pr.* quâ tamen Fiscales & ad publicas exactiones ac tributa pertinentes causæ excipiuntur. Rationem Imp. reddit; *ne lites fiant penè immortales & vita hominum modum excedant.* Excipi tamen, præter Fiscales, solent causæ, agitæ in Consistorio sive supremo tribunali ipsius Principis: & casus, quò ab isto instantiæ terminus prorogatur: uti etiam, quò rei conventi subterfugiis & cavillationibus impedimenta objiciuntur, quò minùs intra triennii terminum ferri queat sententia definitiva, & contra illa protestatio interponitur ab actore; his enim & nonnullis aliis casibus sententiam etiam post triennii lapsum ferri posse, aliis DD. laudatis tradit Maranta *cit. p. 5. à n. 15.*

Extra quos casus, Civili Jure spectatò, si iudicium ad finem intra terminum illum non perducatur, instantia pro non facta habetur, quoad omnia acta iudicii, sive pertinentia ad ejus Ordinationem, ut sunt oblatio libelli, citatio, litis contestatio, iuramentum calumniæ, satisfactio, terminus probatorius & similes actus, *l. Properandum cit. §. 2.* ac proinde actor, si litem instaurare velit, novam instantiam à nova libelli oblatione &c. debet inchoare, Felinus in *c. Causam* 13. *de Test. & attest. n. 22.* Panormit. *ibid. n. 8. cit. Marant. n. 54.* & Honorius *ad hanc Rubricam n. 40.*

Alia ratio est actorum ipsius causæ, 95. sive tendentium ad indagandam veritatem, & inter litigantes controversæ quæ-

stionis

tionis decisionem definiendam: ut sunt illorum confessiones, depositiones testimonium, instrumenta & cetera acta Probatoria; hæc enim, etsi in causis criminalibus etiam ipsa cassentur, ut ex iis agi amplius non possit, Mynsinger *Centur. 3. observat. 50.* in Civilibus tamen causis non pereunt; ut novâ instantiâ inchoatâ in vim probationis confessiones & attestaciones receptæ & publicatæ, ceteraque huiusmodi instantiæ peremptæ acta Probatoria fidem faciant, Glossa in *Clement. Sape 2. V. Defensiones, de V. S. cit. Felinus n. 27. Maranta n. 55. & Honorius l. cit.*

96. Dubium & perutilis in praxi quæstio oritur, an acta causæ sive Probatoria unius iudicii fidem faciant in alio.

Non quidem, si acta sint coram iudice incompetente, cuius iurisdictio non potuit prorogari; talia enim coram competente iudice fidem non facere, exploratum est adeo; ut ex sua etiam confessione, coram eiusmodi incompetente facta, reus condemnari ac puniri à competente iudice non possit, ex percelebri rescripto Alexandri III. relatò *c. At si clerici 4.* cuius principium est, *At si clerici coram seculari iudice convicti fuerint vel confessi de crimine, non sunt propterea à suo Episcopo condemnandi; sicut enim sententia à non suo iudice lata non tenet; ita nec confessio coram ipso facta.*

97. At, licet hoc omnino exploratum, & ex tali confessione rei condemnatio ac punitio sequi non possit, non omni tamen effectu adversus confessum caret; cum enim ea, si non metu tormentorum, aut alia vi extorta, sed sponte facta sit, legitimum faciat indicium ac præsumptionem criminis, ita confessus à competente iudice citatus, imò comprehensus quæstioni subiecti, & ad criminis, quod coram iudice incompetente, ac proinde merè extrajudicialiter confessus fuit, iudicalem confes-

sionem coram competente faciendam compelli potest; cum, ut *l. Generaliter 13. in fine, C. De non numer. pec.* Justinus Imp. ait, *Nimis indignum sit, quod sua quisque voce dilucidè protestatus est, id in eundem casum infirmare testimonioque proprio resistere,* Panormit. in *c. cit. n. 15. ubi Beronius à n. 124. Baiard. ad Clarum §. fin. q. 21. à n. 132.* Deinde, quòd eiusmodi confessione sponte factâ multùm læsa sit clerici existimatio, ex eaque asserti criminis vehemens suspicio, apud probos etiâ ac prudentes viros orta, proin confessio iudici aliquando possit purgatio Canonica: & si in ista deficiat, perinde ut legitime convictus, puniri, ut in *c. cit. cum Glossa V. Condemnandi,* notat Decius *n. 8. & Lib. 5. tit. 34. n. 10.* statuatur.

Sed, si acta sint coram iudice competente. 98. Qua in re multùm interest, an coram eo agitata causæ acta Probatoria ad fidem inter personas easdem vel diversas, in ordine ad eundem vel diversum finem producantur: agendi etiam modus idem vel diversus sit.

Primò enim eiusmodi acta unius iudicii, inter easdem personas earumque hæredes ad eundem finem & effectum in alio iudicio legitime producta, plenam fidem facere, doctrina est Innocentii in *c. Causam 11. de Test. & attest. n. 3.* disertè asserentis, attestaciones & omnia alia acta probatoria inter easdem personas earumque hæredes & successores valere, quando ad idem agitur: & fidem facere etiam in alio iudicio, tamen si sententia lata non fuerit; ut v.g. si quis per testes probavit, se dominum esse fundi, quem postea vendidit, producta testimonia valeant etiam ac profint emptori: sicut ei prodesset sententia, si pro venditore lata fuisset. Cum Innocentio sentiunt ex Interpp. in *c. At si clerici cit. Panormit. n. 12. Decius n. 15. Alex. de Nevo n. 33. Laiman n. 3. Barbosa in c. Cau-*

in *c. Causam cit. n. 3.* & ex aliis DD. Speculat. de *Jud. deleg. §. Reſtat. n. 10.* Gaill. *Pract. Lib. 1. observat. 103. n. 1.* Maranta de *Ord. jud. p. 5. n. 55.* Menoch, *Reſp. remed. 1. n. 228.* Malcard. de *Probat. concl. 33. an. 1.* & Pirrhing ad *hanc Rubr. n. 96.* id deluentes ex *c. Causam cit.* ubi ex attestationibus, ab aliis iudicibus receptis, causam inter easdem personas agitam debito fine terminandam, laudatus Alexander III. reſcripſit, luculentò argumentò, attestationes & alias probationes in iudicio receptas plenam fidem inter easdem personas & in eadem causa facere; cum ex iis solis, si plenam fidem non facerent, causa legitime terminari non potuisset.

99. Quæ resolutio procedit non solum, si iudices eiusdem, sed etiam si ordinis sint diversi, ut sunt Ecclesiasticus & secularis, per textus *can. Multi, 2. q. 1. §. e. ſm. de Except. in 6.* quorum prior, ab Ecclesiastico iudice laicum à fidelium communiõne separari non posse, dicitur, *Nisi aut sponte confessum aut in aliquo, sive seculari sive Ecclesiastico iudicio nominatum atque convictum*: posterioris à Joan. Andr. redita summa est, *Exceptio rei iudicata per Ecclesiasticum iudicem admitti debet in foro seculari, & è converso*: quod fieri non deberet, nisi acta probatoria causæ in uno iudicio, inter easdem personas & ad eundem finem producta in alio, fidem facerent. Ratio est partim; quia iudicis sententiã, quæ transit in rem iudicatam, jus acquisitum est parti, *c. Cum inter 13 de Sent. & re jud. §. l. Ad solutionem §. C. de Re judic.* quod alius iudex lædere non debet: partim verò; quia Ecclesiasticus & Secularis, licet diversi ordinis iudices sint, se tamen mutuo adjuvare, juraque mutuo tueri debent, *can. Principes, 23. q. 1. Glossa in c. 1. V. Publicum, de Offic. Ordin.* Quare, si ab Ecclesiastico promulgata in aliquem

ſit excommunicationis sententiã, quam is observare contumaciter recusat, Secularis iudex ab Ecclesiastico requisitus ei brachii sui auxilium exhibere, & contumaciter inobedientem ad censuræ observantiam & parendum Ecclesiæ mandatis compellere tenetur: & vicissim, si iudex Secularis in aliquem tulit sententiã, cui is renuit parere, ab Ecclesiastico per Secularem requisito ad parendum, proposita excommunicationis censurã, compellendus est, saltem si ipsi exhibitis actis de iustitia processûs rei que contumacia fides fiat. Quod etiam Secularis iudex ab Ecclesiastico petere potest: nisi ut merus executor requiratur: sicut contingit, quando ipsius brachii auxilium contra clericum non degradatum, aut etiam contra laicum in causa merè spiritali & Ecclesiastica imploratur, *arg. c. Ut inquisitionis 18. §. Prohibemus & c. Si iudex 12. ibi, Quia de re Ecclesiastica & spiritali est, de Sent. excom. utrobique in 6.* Panormit. in *c. 1. de Offic. Ord. n. 11.* Laiman in *c. At si clerici cit. n. 3.* & cit. Pirrhing *n. 95.*

Secundò, acta Probatoria, sive depositiones testium aliã que probationes à competente iudice receptæ, plenam fidem non faciunt inter personas extraneas, sive à prioribus omnino diversas, respectu quarum non sunt receptæ, Bartol. in *l. A sententia §. ff. de Appellat. n. 2.* & Panormit. in *c. Causam cit. n. 4.* sicut enim res inter aliquos iudicata aliis omnino diversis personis regulariter non nocet, nec prodest, *c. Quamvis 25. de Sent. & re jud. §. l. Inter 2. C. Quibus res iudic. non noc.* sic testimonia aliã que probationes plenam fidem non faciunt inter personas, à quibus & contra quas allegatæ & receptæ non sunt. *Plenam*, inquam; quia negari non potest, ejusmodi acta probatoria inter diversas etiam personas aliqualem fidem, vel præsumptionem facere: sicut senten-

Sententia personis ab iis, inter quos lata est, diversis aliquale præjudicium affert, ex mente *citr.* Bartoli n. 2. & Panormit. n. 3. Quæ de re plenius agetur *Tit. 27. art. 5. ad finem.*

101. Tertiò eadem acta Probatoria iudicii unius fidem in altero non faciunt, si hoc tendat ad finem à priori diversum, vel agendi modus varietur, ut in *c. At si clerici cit.* notant Panormit. n. 12. Decius n. 15. Alex. de Nevo n. 33. Gaill. *cit. observat. 103. n. 3.* Laiman in *c. cit. n. 4.* & Pirrhing *cit. n. 96.* qui id variis exemplis firmant ac declarant; sic enim

Primò, acta probatoria in iudicio Civili plenam fidem regulariter non faciunt in iudicio Criminali, Panormit. in *c. Causam cit. n. 5.* Ratio est; quia in hoc eò ipsò, quòd de crimine ad vindictam publicam agatur, propter magnitudinem præjudicii, pleniores & luce meridiana clariore probationes requiruntur. *l. fin. C. de Probat.* Ex qua tamen ratione in Criminali iudicio receptæ & ad rei condemnationem sufficientes probationes plenam fidem faciunt in iudicio Civili, ex eodem crimine inter easdem personas agitato, *citr.* Panormit. n. 6. Excipiendæ etiam sunt confessiones; hæ enim in iudicio Civili legitime factæ plenam fidem etiam faciunt in Criminali, Panormit. *cit. num. 5.* Quod de aliis quoque Civilis iudicii probationibus, si eæ omnino liquidæ & indubitata sint, sentiendum videtur, *arg. l. fin. cit.* Quod si non ita liquidæ, ad condemnationem tamè in Civili iudicio sufficientes sint, licet non plenam, aliqualem tamen probationem ac præsumptionem faciunt in Criminali, Panormit. *cit. n. 6.*

102. Secundò, testimonia aliæque acta probatoria, recepta in iudicio Summario, plenam fidem etiam inter easdem personas non faciunt in iudicio Ordinario, *arg. c. Veniens 38. de Test. & test. & l. Si iudex*

10. junctâ Glossâ *V. Alimentorum ff. de Hæc, qui sui vel alien. jur.* Felinus in *c. cit. n. 19. cit.* Panormit. n. 6. Gaill. n. 3. & Pirrhing n. 66. Ratio est; quia variatur modus agendi; cum in summario probationes summariter & lite non contestata receptæ plenam fidem faciant, *Clement. Sape 2. V. Nos autem, de V. S.* quæ tamen in ordinario iudicio non sufficiunt, *arg. c. Veniens cit. & c. Unic. de Litiâ contest.* Quòd si in summario testes & probationes aliæ, præviâ liti contestatione & Juris solennitatibus accuratè servatis, receptæ fuissent, eas in ordinario quoque iudicio fidem facere, cum Paul. Castr. *Vol. 2. Consil. 3. n. 3.* existimat Gaill. *cit. n. 3.*

Tertiò, attestations & c. receptæ in iudicio possessionis momentaneæ plenam fidem non faciunt in possessorio ordinario. Ratio est; quòd ejusmodi litigiosæ possessionis processus sit summarius, in eoque attestations ad diversum effectum recipiantur & non publicentur, per tradita à *citr.* Gaill. *observat. 6. n. 4.* qui tamen *citr. observat. 103. n. 4.* sustinet contrarium: quod eò saltem casu procedit, quòd testes super momentanea possessione, parte adversâ ad faciendâ interrogatoria citatâ, producti & Juris solennitatibus servatis, accuratè examinati fuissent, partim; quòd, cum tali casu eorum examen legitimum sit, nulla sit ratio, cur eorum depositionibus fides in Ordinario iudicio non habeatur: partim verò; quòd testium publicatione de iudicio Ordinarii substantia non esse, & ipsius omissione processum non vitari, cum Felino in *c. Cum J. & A. 22. de Sent. & re judic. n. 1.* Panormit. *ibid. n. 10.* Bartolo in *l. Prolatam 4. C. de Sent. & interlocut. n. 5.* & aliis sustineat Maranta de *Ord. judic. p. 4. dist. 9. n. 22.*

104. Quartò, attestations & probationes quomodocunque receptæ coram Arbitratore fidem non faciunt coram iudice, Panormit.

normit. in *c. Presentata* 50. de Test. & at-  
test. n. 6. ubi Felin. n. 12. Gaill. cit. obs.  
103. n. 6. in fine & Bruneman. in l. fin. C.  
de Testibus n. 4. propter variationem mo-  
di agendi; cum coram arbitratore non sit  
iudicium vel quasi iudicium: sed ille ad  
sui informationem de negotio extrajudi-  
cialiter procedat.

305. Alia ratio est Arbitrorum: co-  
ram quibus acta, respicientia factum &  
merita causa, coram iudice ordinario &  
delegato plenam fidem facere, ex *c. Pre-  
sentata* & l. fin. cit. defumi & ratio reddi  
solet partim; quod, licet etiam coram ar-  
bitris strictè iudicium non sit; cum partes  
in ipsos compromittentes tanquam per-  
sonæ privatae jurisdictionem dare non po-  
tuerint, *c. Significasti* 18. de Foro compet.  
& l. Privatorum 3. C. de Jurisd. omni-  
jud. tamen coram eis sit quasi iudicium;  
cum arbitria redacta sint ad normam iudi-  
ciorum, l. 1. ff. de Recept. arbit. & istor-  
um ordinem servare arbitri teneantur, l.  
Sed & 49. §. 1. ff. & l. Cum antea, Rubr.  
cit. ut dictum Lib. 1. Tit. 43. n. 9. partim  
verò; quod Jura, coram arbitris actis pro-  
batoris plenam fidem etiam in iudicio ordi-  
nario tribuentia, respectum habuerint  
ad communem partium in ipsos compro-  
mittentium consensum: cujus intuitu  
attestationibus coram arbitris, ab ipsis ele-  
ctis, receptis & in iudicio Ordinario vel  
delegato productis fidem haberi volue-  
runt, *c. Presentata* & l. fin. cit. Panorm.  
cit. n. 6. Vivianus in *c. cit. pr. ad finem*  
& Pirrhing ad Rubr. de Test. & attest.  
num. 209.

Quantumvis autem hoc de deposi-  
tionibus testium jam mortuorum certum  
sit, quoad superstites tamen indiscrimina-  
tim non procedit; cum istorum coram  
iudice repetitionem, si pars, contra quam  
producti sunt, petat, & ab initio aliter  
conventum non sit, illam audiri, testium

examen denuò repeti & depositiones re-  
cipi, Imp. l. fin. & Papa *c. Presentata* cit.  
voluerint: cujus rationem Bruneman in  
l. cit. n. 2. eam reddit; quod ab arbitrio  
non eà diligentia, quàm in iudicio ordina-  
rio, soleant examinari & testes coram illo  
facilius, quàm coram iudice, mentiantur;  
cum ab illo plecti non possint, Menoch.  
de Arbitr. casu 109. à n. 8.

106. Quintò eadem acta probatoria co-  
ram iudice Seculari super crimine ad in-  
fligendam reo poenam legalem tendentia  
plenam fidem Ecclesiastico iudici non faci-  
unt ad poenam Canonicam in eum de-  
cernendam, & vice versa, cit. Alex. de  
Nevo n. 33. Laiman n. 4. & Pirrhing n.  
96. quod ad diversum finem tendant &  
agendi modus varietur. Rectè tamen cit.  
DD. monent, iudicem posteriorem petere  
à priori posse communicationem ejus-  
modi actorum: & si probationes erro-  
ris careant suspicione eisque crimen suffi-  
cienter probatum appareat, illis se con-  
formare & secundum eas sententiam fer-  
re posse. Unde planum est, quid senti-  
endum sit de casu, quò laicus, ob infli-  
ctum clerico vulnus secutà morte à de-  
functi hæredibus ad damni ex vulnera-  
tione & morte secuti reparationem in Se-  
culari foro conventus, clerici mortem  
non ex sua vulneratione, sed ex chirur-  
gi negligentia vel imperitia secutam exce-  
pit: & hæc exceptione suà legitime pro-  
batà, ad solius damni vulneratione illati,  
juxta l. Qui occidit 30. in fine. ff. ad L. Aquil.  
ad eus autem, quod ex morte secutum  
est, reparationem chirurgus condemna-  
tus est; hoc enim casu cit. Laiman n. 3.  
& Alterum & Pirrhing. n. 95. §. Aliud a-  
ctorum iudicii Secularis rationem haben-  
dam in foro Ecclesiastico aiunt; ut, si idem  
laicus ab excommunicatione, clerici vul-  
neratione contractà, absolutionem humi-  
liter petat, soliusque damni ex clerici vul-  
neratione

neratione facti resarcitionem offerat ac præstet, illam consequi debeat: neque à laico illius etiam damni, quod ex clerici morte secutum est, compensatio exigi possit; quod testimonia & probationes alia, quæ pro laico vulnerante receptæ sunt contra chirurgum, ex iisque lata sententia in eadem & inter easdem personas agitata causa in iudicio Seculari, in foro Ecclesiastico faciant fidem, arg. can. *Multi* § 6. *fin. cit.* Cui DD. *cit. resolutioni* subscribo, si Ecclesiastico iudici exhibita Secularis fori acta probatoria omni erroris careant suspitione, iisque clerici mortem chirurgi, vulnerati curationem negligentis, eumve impericè tractantis, culpâ potius, quàm ex malignitate vulneris secutam, sufficienter appareat probatum.

107. Dixi n. 93. Instantiam bienniò vel trienniò finiri Jure Civili; quia Canonico Jure, quod in foro Ecclesiastico observatur, iudicii Instantiam, tam in Criminalibus quàm Civilibus causis, triennii aut biennii lapsu non perire: sed esse perpetuam, à DD. desumi solet ex c. *Venerabilis* 20. ubi Instantiæ, triennii lapsu preceptæ, exceptione rejectâ delegatus in causa procedere est iustus. Quò iussu à Civili Jure divortium infinuari, magno consensu receptum est ab Interpp. in eam rem allegantibus textus c. *Tum ex literis* 5. de *integ. restit.* § c. *Cum olim* 14. pr. *V. Judices, de Privileg.* quorum prioris iuris ultra triennium: posteriori ad quadriennium est producta, minime dubiò argumentò, triennii lapsu iudicii instantiam non preceptam. Divortii à Jure Civili introducti ratio fuit partim; quòd usu comperitum sit, l. *Properandum est*, prodiã instantiæ preemptione litibus finem citius non imponi: sed eas ipsâ novæ instantiæ & processûs inchoatione instaurari & magis perpetuari, Felin. in c. *Venerabilis* sit. n. 1. & Laiman *ibid.* n. 4. Partim verò;

quòd, cum Civili à sola sententia definitiva, aut illius vim habente, l. *Ante* 7. c. *Quorum appell. non recip. ubi* Bruneman, n. 3. Canonico autem Jure etiam ab interlocutoria & quolibet gravamine appellatio permiffa sit, c. *Super eo* 12. de *Appell.* § c. 1. pr. *ibid.* in 6. propter istarum, ab interlocutoriis sententiis interpositarum, frequentiam, iisque plurimùm retardatum progressum in causa principali, iste intra triennium ad finem sæpe non valeat perducì, Panormic. in c. *Venerabilis* cit. n. 7. & Laiman. *ibid.* n. 4.

Excipienda tamen est causa Appellationis: cui finiendæ annus & ex iusta causa biennium, sicut Civili, l. *fin.* §. 4. c. de *Temp. Appell.* sic & Canonico etiam Jure est præfixum, c. *Cum sit* §. pr. de *Appellat.* ad quam *Rubr.* hæc de re plenius agetur.

In aliis etiam causis Instantiæ tempus à Concilio Tridentino restrictum, & triennium ad biennium reductum, videri potest *Sess.* 24. cap. 20. pr. de *Reformat.* decernente, *Ut causa omnes ad forum Ecclesiasticum quomodolibet pertinentes coram Ordinariis locorum, saltem intra biennium à die mora litis terminentur.* Sed si hoc S. Synodi decretum accuratius ponderetur, eò instantiæ triennium non est restrictum; cum, bienniò illò elapsò, acta etiam iudicii Ordinatoria non pereant: & partes, licet superiore adire valeant, litem tamen coram eodem Ordinario captam prosequi, & ad finem usque perducere, si malint, possint; ideòque pr. *cit.* inferiori iudici biennii terminium solum ad finiendam causam, non ad perimendam instantiam, ut iudicii acta non subsistant, præfixum, cum Salgado *Tom. 1. de Process.* Reg. p. 4. cap. 2. n. 66. & Scaccia de *Appellat.* q. 1 §. n. 278. advertit Barbosa in c. *Venerabilis* cit. n. 3.

In supremis etiam tribunalibus Principum, ut in Imperio est Camera Spirensis, hodie



sis, hodie Wezlarieus, ex consuetudine potiore *Aurb. Sed ut lis C. de Temp. appellat.* quam *l. Properandum cit.* instantiæ tempus præscribens, rationem haberi: & actionibus instantiæ lapsu morituris vitæ sæpe admodum longævæ spiritum insufflari, cum Gaill. *de Pace publ. cap. 9. n. 15.* & Mynsing. *Centur. 3. Observat. 44. n. 9.* notat Bruneman. *in l. cit. n. 11.* Quem illarum Curiarum morem, ut, lite intra triennium non finita, instantia perempta non censeatur, inferiorum quoque tribunalium abusu hodie receptum queritur: & ut lites ad exitum citius perducantur, *l. cit.* dispositionem saluberrimam in usum reduci ac revocari, merito optat cum Hillig. in Donell. *Lib. 26. cap. 2. lit. Q.*

**110.** Non rarò iudicium, licet ad sententiam definitivam usque deducatur, & ista etiam proferatur, ex variis causis seu defectibus omninò nullum evadit, & Primò quidem ex defectu capacitatis aut competentis in iudice, *c. At si Clerici 4. pr. hanc Rubr. c. Ad probandum 24. de Sent. & re iudic. l. Militaris 2. l. fin. C. Si à non comper. Sc.* quòd jurisdictionis non sit capax, eave careat: vel, quam habet, impedita sit: vel ad causam in iudicium deductam, aut ad litigantium, aut saltem rei personam, v.g. quòd iudex Secularis, causa autem spiritualis: vel litigantes, & reus saltem conventus, clericus, aliave persona aut locus Ecclesiasticus sit, ut ad sequentem Rubricam plenius tradetur.

**111.** Secundò, ex defectu personarum verfantium in iudicio, sive principalium, scilicet actoris & rei; quòd stare in iudicio, sive in eo convenire aut conveniri non possint, *arg. l. Acta 45. l. Contra 54. pr. ff. de Re iudic. & c. Mulieres 2. §. fin. hinc in 6. de quibus supra à n. 20.* sive alicujus ex accessoriis v.g. procuratoris; quòd is falsus, *c. In nostra 4. de Procurat. & l. Licet 56. ff. hanc Rubr.* hoc est, nullò, vel ad

negotium insufficienti aut impertinenti mandatò instructus: vel ejus mandatam revocatum, aut jam extinctum sit, juxta dicta *Lib. 1. Tit. 38. n. 9. & 46.*

Ex defectu actus sive solemnitatis **112.** substantialis; quòd v.g. partis citatio, *§. fin. Instit. de Pania temerè litig. & c. Ecclesia 10. junctâ Glossâ V. Conventi, de Constitut.* quòd sententia, calumniæ juramentò ad exactionem partis non præstitò, *c. 1. de Juram calumn. in 6. Gaill. Lib. 1. Observat. 84. n. 1.* vel sine causæ cognitione, prolata, *arg. l. Nec quicquam 9. §. 1. ff. de Offic. Proconsul. Maranta p. 6. de Sententia n. 51.* quòd eadem in iudicio Plenario, nullò oblatò, *c. 1. & Aurb. Offerratur C. de Oblat. libelli,* vel ex inepto libello, *c. Examinata 15. hic, Panormit. in c. Cum dilectus 2. de Ord. Cognit. n. 3.* vel lite non contestatâ &c. Sit lata, *c. Unico, de Litis contest. & l. Prolatam 4. C. de Sent. & interloc. Barbosa in c. Unicum cit. n. 5. Laiman ibid. n. 1.*

Ex iudicarii Ordinis perversione, **113.** *arg. c. veritatis 8. de Dolo,* ubi sententia & alia acta ab Innocentio III. pro, validis habentur; quòd, Ordinem iudicarium fuisse servatum, compererit, *& l. Prolatam 4. cit. Honorius ad hanc Rubric. n. 17.* Qua in re tamen locus est distinctioni, traditæ à Panormit. *in c. Exhibita 19. n. 12.* dicti ordinis perversione iudicium nullum reddi eò solum casu asserentis, quò ea circa iudicii substantialia: non etiam, quò circa solemnitates merè accidentales contigit: quòd etiam tradit Vantius *de Nullitate ex defectu Ordinis à n. 15.* qui, & Maranta, *p. 4. de Ord. iudic. dist. 6. tota* has & multas alias nullitatis causas plenâ manu & accuratè discussas dabunt.

Ex omnibus tamen iudicii Nullitatibus, ex Juris subtilitate descendentibus, in curia Romana post Constitut. à Paulo

Paulo V. super Tribunalium reformatione editam, tres duntaxat, ex totidem substantialibus, scilicet Jurisdictionis siue competentiae in iudice, Mandati in procuratore & Citationis defectibus provenientes, attendi, notant *cit.* Honorius n. 31. & Card. de Luca *Theatri V. & J. de iudiciis disc.* 38. num. 22. quibus *cit.* n. 31. & à Ridolphino *Prax. iudic. p. 1. cap. 31. num. 284.* additur notorius defectus Iustitiae; quod sententia lata sit contra apertum Jus Constitutionis, aut ea non iustificetur ex actis, ob non probatam intentionem Actoris. Ratio est; quia notoria Injustitia idem, quod Nullitas, operatur & sententiam nullam reddit, *c. 1. & c. Inter ceteras 9. de Sent. & re iudic.* ut in hunc textum notant Felinus n. 10. & aliis relatis Barbosa num. 4. etiamsi causa cum clausula, *Appellatione remotâ,*

commissa fuisset; quia ista vim non habet, ubi sententia notoriè est iniqua, Felin. *in c. Causam 14. de Sent. & re iudic. n. 3. & Scaccia de Appellat. q. 16. limit. 1. num. 84.*

In Camera quoque Imperiali, si cau. 115. sã principalis merita discussa & ex allatis liquida sint, ex solius Processus & Solemnitatis defectu provenientes Nullitates regulariter non attendi, asserunt Gaill. *Lib. 1. Observat. 42. à n. 1. & Mynsinger Centur 5. Observat. 93.* quod in ea ex æquitate magis, quam rigore Juris soleat procedi: & cum de causæ meritis constat, sine aliis ambagibus pronuntietur; ut, litibus citius perductis ad finem, consulatur tranquillitati publicæ: cujus favore, Positivo Jure proditarum solemnitatum defectus Imperiali auctoritatè, in curia illa eminente, suppleantur.



## TITVLVS II.

### De Foro Competente.

**A**ctione Judiciali aliquem pulsaturo curandum ante omnia est; ut eum conveniat in Foro & coram Iudice Competente; ne, si evocetur ad Incompetentem, excipiendo declinet; & non Actionem duntaxat, sed ipsum quoque Judicium excludat: aut, si hoc subeat, contra eum acta lataque sententia facillè arguatur Nullitatis.

#### ARTICVLVS I.

De Fori Natura & Varietate.

#### SUMMARIUM.

1. Fori significatio varia est.
2. Hic ejus nomine venit locus Judicij.
3. Vel hoc exercentis jurisdictionis.
4. Dividitur in Ecclesiasticum & Seculare:
5. In Externum & Internum:
6. Et hoc rursus in Sacramentale & non Sacramentale.
7. Commissione causarum, pertinentium ad forum Ecclesiasticum, utriusq;
8. Et externi tantum fori jurisdictionem commissam, asserentium Opiniones,
9. Distinctio.

E 3